

University of Groningen

De vertaalmethode van de NBV

Louw, Th. A.W. van der

Published in:
Waarheidsvriend 85 (1995), 817ff

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1995

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Louw, T. A. W. V. D. (1995). De vertaalmethode van de NBV. *Waarheidsvriend 85* (1995), 817ff.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De vertaalmethode van de NBV

Zoals u uit de pers ongetijfeld weet, wordt er op het ogenblik hard gewerkt aan de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV). De volgende bijbelboeken zijn gereed: Genesis, Jozua, Richteren, Ruth, 2 Samuel, Esther, Prediker, Hosea, Joël, Amos, Obadja, Jona, Haggai, Zacharia, Handelingen, Romeinen, 1-2 Korinthe, Galaten, 1-2 Thessalonicenzen. Er wordt gewerkt aan Exodus, Deuteronomium, 1 Samuel, Job, Spreuken, Ezechiël, Maleachi, Markus en Jakobus.

In dit artikel willen we uitgebreider ingaan op de vertaalmethode van de NBV. Die kan ik niet beter samenvatten dan met het ideaal dat de heer L.M.P. Scholten voor ogen staat: 'Die grondteksten behoren eerlijk en zuiver vertaald te worden volgens regels van de algemene taalwetenschap, en daarbij mag de dogmatiek de exegese niet overheersen' (*Standvastig*, juni 1993). We zagen reeds dat deze richtlijn uitmondt in een andere vertaalmethode dan die van de Statenvertaling. Deze conclusie heeft Scholten zijn lezers echter (om begrijpelijke redenen) onthouden.

De NBV-vertaalmethode wordt wel als volgt getypeerd:

a. 'brontekstgetrouw'.

Dit houdt in dat aan alle kenmerken van de brontekst in de vertaling recht gedaan wordt.

b. 'doeltaalgericht'.

Dit houdt in dat de vertaling gesteld is in natuurlijk hedendaags Nederlands. (Modieus taalgebruik vermijden we.)

De nadruk op natuurlijk Nederlands lijkt heel vanzelfsprekend, maar betekent wel dat veel vertrouwde wendingen zullen verdwijnen. Vaak zijn dat uitdrukkingen die eigenlijk geen natuurlijk Nederlands, maar 'vertaald Hebreeuws' zijn. Bijvoorbeeld: 'hij hief zijn ogen op', 'een knecht der knechten', 'en het geschiedde', 'hij antwoordde zeggende', 'hij voer voort te spreken' enz.

Onze 'brontekstgetrouwe en doeltaalgerichte' benadering resulteert bij het concrete vertaalwerk in de volgende stappen.

Analyse van de brontekst

Veel mensen denken dat wij een bijbelboek opslaan en meteen beginnen te vertalen. Zo eenvoudig werkt het echter niet, want een typisch kenmerk van ons vertaalproject is dat wij elk bijbelboek vertalen vanuit een diep respect voor het bijbelboek als geheel (dit laatste is mede beïnvloed door de zgn. 'structuralistische exegese' van de eindtekst). We stellen onszelf dus eerst een serie vragen over de tekst als geheel.

- We vragen ons eerst af: wat *wil* de tekst? Wil hij ons overtuigen (bijv. brieven van Paulus), dan hebben we in de vertaling veel woordjes nodig als: dus, daarom, hoewel, toch, maar enz. Of wil de tekst ons onderwijzen (Prediker), of wil hij ons informeren (bijv. handleiding voor de bouw van de tabernakel)? In het laatste geval moet de vertaler streven naar optimale duidelijkheid.

- Vervolgens kijken we naar het literaire *genre* van de tekst: zijn het wetten, lijsten, psalmen of verhalen?

- We kijken ook naar de *stijl* van de tekst: is die beknopt of breedspakig, levendig of opsommend? Dit maakt voor de vertaling uiteraard een groot verschil.

- Wat is het *taalregister* van de tekst: is het taalgebruik verheven, deftig, neutraal, gewoon of alledaags?

- We kijken naar de *structuur* van de tekst (hoe deze in elkaar zit) en letten op de rol van *concordantie* oftewel woordherhaling. En tenslotte een van de belangrijkste dingen: we kijken naar de *betekenis* van woorden en zinnen in hun context.

Als je dit zo leest, kun je denken: mensen, wat een werk; waarom begin je niet gewoon te vertalen? Dat doen we zo omdat de hierboven opgesomde aandachtspunten volgens onze vertaalmethode ook getrouw weergegeven moeten worden. Wanneer je dit alles achterwege laat en op deze aandachtspunten (het zgn. ‘macroniveau’) niet let en je aandacht beperkt tot woorden en zinnen (het zgn. ‘microniveau’), gaat het fout. Dan kun je losse woorden en zinnen nog zo goed vertalen, maar dan krijg je onvermijdelijk een *vertekening* van de brontekst als geheel. Om het even in vaktal te zeggen: een vertaling die alleen aandacht heeft voor het microniveau wordt een ontrouwe vertaling op macroniveau. Een in het oog springend voorbeeld hiervan zijn de Psalmen in Het Boek: de familiale taal in de vertaling staat mijlenver af van de dichterlijke bewoordingen in het Hebreeuws. (Hier is uiteraard vanwege de doelgroep bewust voor gekozen, maar vanuit NBV-optiek is hier een te hoge prijs betaald.) Maar ook brontaalgerichte (‘letterlijke’) vertalingen lijden soms aan ontrouwheid op macroniveau: de prachtige natuurlijke taal van de brontekst wordt weergegeven in een vreemdsoortig Nederlands, waardoor een enorme stilistische verschuiving optreedt ten opzichte van de brontekst.

Vertaling in natuurlijk Nederlands

De hierboven opgesomde aandachtspunten worden dus in het Nederlands weergegeven. We proberen zo te vertalen dat het *doel* van de tekst goed overkomt, dus dat de tekst even overtuigend of informatief is als de grondtekst. Verder streven we naar een vergelijkbaar literair genre, stijl, taalregister, structuur. En natuurlijk proberen we zo goed mogelijk de inhoud van de brontekst over te brengen in het Nederlands.

Alle elementen uit de brontekst worden in de vertaling verrekend. Maar niet alles wordt op dezelfde manier verrekend! We maken hierbij een belangrijk onderscheid tussen taalkenmerken en tekstkenmerken.

Tekstkenmerken zijn elementen uit de brontekst die een signaalfunctie hebben, zoals woordspelingen, alliteratie of rijm, bepaalde veelzeggende woordherhalingen en dubbelzinnige formuleringen.

Een voorbeeld van een opvallende woordherhaling die een climax aangeeft is te vinden in Jona 1 (Statenvertaling).

5 Toen vreesden de zeelieden

10 Toen vreesden die mannen met groten vreze

16 Dies vreesden de mannen den HEERE met groten vreze

In dit geval hebben wij concordant vertaald om de climax in het Nederlands goed te laten uitkomen.

Wanneer het Hebreeuws alliteratie gebruikt, wordt zo mogelijk gezocht naar alliteratie in het Nederlands (maar dan vaak met andere letters). Hetzelfde doen we met woordspelingen.

Taalkenmerken zijn die elementen uit de brontekst, die geen signaalfunctie hebben, maar gewoon tot de natuurlijke zegswijze van het Hebreeuws behoren (‘zo zegt men dat nu eenmaal in het Hebreeuws’).

Hieronder vallen vele vormen van woordherhaling. In het Hebreeuws is het namelijk normaal om woorden vaak te herhalen, terwijl het Nederlands variatie vereist.

Een voorbeeld hiervan is Jozua 10:24:

En het geschiedde, toen zij die koningen naar buiten gebracht hadden tot Jozua, dat Jozua alle man van Israël riep. (letterlijke werkvertaling)

In het Nederlands is de herhaling van ‘Jozua’ storend. Wij zouden zeggen:

Toen ze die koningen bij Jozua hadden gebracht, riep *hij*

Typisch Hebreeuws is ook ‘hij stond op en ging’, ‘hij hief zijn ogen op en zag’ e.d.: een handeling wordt aangeduid met twee werkwoorden, een werkwoord dat het *begin* van de

handeling aanduidt en een werkwoord dat de handeling *zelf* aanduidt. Omdat dit in het Nederlands niet gedaan wordt (en een komisch effect kan hebben), geven we dit soort constructies vaak met één werkwoord weer, bijv. 'hij vertrok'.

Enkele veelgestelde vragen

Wordt de vertaling gecontroleerd?

Elk bijbelboek wordt eerst gecontroleerd door twee andere vertalers, de zogeheten reviewers. Vervolgens wordt de tekst verbeterd en naar Haarlem (kantoor NBG) gestuurd, waar de vertaling getoetst wordt aan de uitgangspunten. Dan gaat het vertaalde bijbelboek naar de supervisoren, een gezelschap van 50 deskundigen uit allerlei kerkelijke richtingen. Ook hun opmerkingen leiden tot de nodige veranderingen. In onze kringen bekende supervisoren zijn dr. M.J. Paul, prof. dr. H.G.L. Peels en prof.dr. J. van Bruggen.

Worden de apokriefe boeken vertaald?

Ja. In een interconfessioneel vertaalproject is dit noodzakelijk omdat deze boeken tot de rooms-katholieke kanon behoren. Dit heeft echter voor de protestantse kerken geen consequenties, omdat er twee edities zullen worden uitgebracht, één met en één zonder de apokriefe boeken.

Gebruiken jullie de Dode-Zee-rollen?

Nee. Voor het Oude Testament is de tekst die wij vertalen de door iedereen geaccepteerde *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (Codex L). Wij gaan niet op eigen houtje in andere handschriften op zoek naar betere lezingen. Weliswaar bevat Codex L fouten, omdat dit handschrift het resultaat is van meer dan duizend jaar overschrijven. Als deze fouten problemen opleveren voor vertalers, roepen we de hulp in van de door de United Bible Societies uitgegeven tekstbeslissingen voor vertalers, die verzorgd zijn door D. Barthélemy.

Worden joodse uitleggers geraadpleegd?

Jazeker. Wij hebben middeleeuwse en moderne joodse commentaren tot onze beschikking en raadplegen deze waar mogelijk. Niet altijd zal dit echter zichtbaar zijn, omdat a. joodse uitleggers het vaak oneens zijn; b. bepaalde exegeses ook bij christelijke uitleggers voorkomen; c. de gevolgde uitleg bij de context moet passen. Aan de vertaling wordt medewerking verleend door een aantal joodse supervisoren.

Tot slot

Hopelijk hebt u door deze artikelen een goede indruk gekregen van de achtergronden van ons vertaalwerk aan de Nieuwe Bijbelvertaling. Als ik even persoonlijk mag spreken: het is een werk dat veel van mijn beste krachten vergt, maar dat ook een prachtig werk is waar je veel voor terugkrijgt. Het is van groot belang dat toekomstige generaties een goede bijbelvertaling hebben. Ik zou daarom willen eindigen met de oproep aan u allen om voor dit vertaalwerk te bidden.

Groningen Th.A.W. van der Louw